

хоровая культура, народная песня, детская хоровая деятельность, хоровые произведения, художественный образ.

In this article spiritual potential of choral art, its value is probed in development of spirituality of a personality on the modern stage of the Ukrainian society development.

Traditionally choral activity was the most accessible, emotional type of folk creation which in Ukraine carried out enormous influence on the subjective world of a child's personality, extended experience of aesthetically beautiful and vital relations, helped to carry out passing to more deep cognition of art.

Key words: *choral art, choral culture, folk song, child's choral activity, choral works, image, spirituality, spiritual potential.*

Сбітнєва Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, зав. кафедрою співів і деригування Інституту культури і мистецтв Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г. П. Шевченко

УДК 37.037

ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИКИ ПОВЕДІНКИ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

В. В. Сізов

Стаття присвячена аналізу ситуації в сфері естетики поведінки підлітків в сучасних умовах, визначенню деяких напрямків в системі формування соціально значимої моделі поведінки.

Ключові слова: *“естетика вчинку”, “система «інструментів» і технології виховання”, “соціалізація особистості”, “поведінкові цінності особистості”.*

Моральні правила, норми, принципи й ідеали, моральні властивості і якості людей реалізуються у вчинках, поведінці й відносинах, які складають практичну основу моралі. Тільки в практичній діяльності людина може виявити свою моральну сутність. Моральні вимоги не містять у собі конкретних рекомендацій на усі випадки життя, вони

призначені для формування внутрішнього, духовного світу людини. На відміну від моралі, де мотив і вибір становлять основу дії, правила поведінки не вимагають особливих міркувань, їх необхідно знати і виконувати.

Естетика вчинку, як норма поведінки, містить у собі правила соціального поводження для кожного етапу історії розвитку людини. Деякі правила відмирили і губилися в минулих епохах. Але найнеобхідніші накопичувалися, трансформувалися і пристосовувалися до нових історичних умов. Вони існували й існують зараз – переважно це наші звичаї і традиції, без яких існування суспільства немислиме. Правила поведінки – соціальний регулятор міжлюдських відносин. Вони не просто вигадані людьми. Правила поведінки – мудрість життя, що накопичувалася тисячоліттями, шліфувалася досвідом, виправдувалася доцільністю. Соціально значимі правила поведінки – це явища, властиві тільки людському суспільству, тому дотримання цих правил і є показником людяності. Адже через дотримання правил одна людина виявляє повагу до іншої людини, і ми часом не надаємо важливості даному явищу. Людина – явище соціальне. Індивід є людиною тільки тому, що він – органічна частина суспільства. Тому вихована людина завжди впевнено і спокійно почуває себе в будь-якому суспільстві, знаходить правильний тон спілкування, природно, вільно тримає себе і в офіційній, і в неофіційній обстановці, не відчуває різних комплексів.

Немає нічого простішого, ніж поводитися як прийнято, вільно і невимушено, і немає нічого важчого, ніж оволодіння даною волею, тобто гарними манерами.

Іншими словами, духовність людини виявляється в її вчинках, діях у повсякденній поведінці. Саме тут і виникають проблеми, масштаб і значення яких важко переоцінити.

Сьогодні, на тлі загальної духовної стагнації суспільства, тема поведінкової моделі, можливо, може розглядатися як другорядна. Однак слід зазначити той факт, що кожне покоління молодих людей у кінцевому рахунку, із соціальної точки зору, починає утворювати ядро суспільства, являти собою групу людей, які створюють чи продовжують, підтримують чи заперечують той чи інший соціальний клімат у суспільстві (у політиці, економіці, ідеології і т.п.).

Загальний аналіз соціального середовища сьогодні можна характеризувати такими тенденціями:

- економічна криза і соціальне розшарування суспільства формують особливу систему «цінностей», систему, де моральні цінності часом не враховуються, замовчуються, тому що не є носіями матеріальних благ, а часом заважають їхньому придбанню, що і виявляється в моральному і правовому нігілізмі;
- формування мотивації поведінки відбувається під могутнім впливом засобів масової культури, особливо телебачення і кінематографа, вплив і роль яких у системі соціалізації особистості значно виросли за останні 10 років [5, с. 191];
- пониження таких понять, як сором і совість, підміна їх практично доцільними для себе вчинками, що виключають ці поняття;
- ослаблення соціальної функції традиційних інститутів держави, що беруть участь у системі формування соціально значимої поведінкової мотивації, втрата державою гуманістичної функції, звідси недовіра до нього суспільства і соціальний скептицизм;
- ослаблення соціальної функції родини, і як наслідок – ослаблення почуття відповідальності перед суспільством, самим собою [5, с.124];
- незнання правил поведінки (незнання, нерозуміння доцільності і необхідності, цінності, часом відторгнення цих правил як незручних для задоволення своїх потреб).

Дані фактори не можуть не впливати на процес девіації в поведінці і формуванні його мотивів. Мова йде про ту соціальну групу суспільства, світогляд якої будувався в умовах зміни ціннісних орієнтирів. Внаслідок цього вийшов результат, коли девіантне поведіння оцінюється і сприймається ними, як норма і правило поведінки, і питання: а «як правильно?» не задається, тому що на нього не треба відповідати. «Я поступаю так, як зручно мені». Не розуміючи того, що естетика поведінки заснована на дотриманні соціальних норм і правил – це діяльність окремої людини з урахуванням поваги інших людей. Свого роду прояв почуття боргу й обов'язку перед суспільством.

Дана проблема в сучасних умовах починає набувати рис масштабності, некерованості, стає нормою суспільних відносин, сприяє поглибленню соціальної деградації.

Відсутність у частини молоді навичок конструктивного спілкування, загальних принципів розуміння сутності найпростіших соціальних процесів і явищ призводить до конфліктів, стресових ситуацій, неадекватної соціальної поведінки і, як наслідок, до «втечі від

реальності» в алкоголізм, наркоманію, віртуальне комп'ютерне середовище.

Останні десятиріччя позначилися на традиційних для українців цінностях, які гармонізують відносини людини з суспільством. З метою досягнення матеріального життєвого успіху як кінцевої мети пропагуються аморальні засоби, духовні ж чесноти стали втрачати свою дієвість. Це сприяло загальній кризі моральності [1].

Проблема полягає в тому (якщо говорити про систему соціалізації особистості підлітка), що в сучасному суспільстві гостро виявляється істотне протиріччя між духовними соціальними ідеалами і практичними соціальними зразками, які формують модель поведінки молоді людини, і як наслідок – «На жаль, ми маємо багато дітей, які є не індивідами, цілісними, нероздільними суб'єктами, а дивідами, фрагментарними, розірваними, часто збентеженими, позбавленими цілісності людьми» [4, с.20].

І якщо на Заході, наприклад, сполучною ланкою між ідеалом і практикою може виступати церква, що давно і міцно займає традиційне і незмінне місце в системі формування поведінкових ідеалів, то у вітчизняній системі така ланка практично відсутня. Саме дана обставина масштабно оголює розрив між ідеальним і реальним. Мова йде про відсутність реально діючих інструментів (провідників), що або втрачені під впливом життєвих обставин, або довільно трансформувалися. Тут можна говорити про такі фактори, як суб'єктивне неприйняття форм і методів радянської системи виховання чи їхнє застосування, але без урахування зміненої соціальної обстановки; відсутність державних програм, або нездатність держави їх реалізувати; формалізоване відношення до церкви значної маси населення і тим більше молоді.

Звідси виникає дуже проста і дуже складна ситуація: норми і правила поведінки є, вони давно створені, але проблема – в правильному виборі носіїв і технологіях застосування цих ідеалів на практиці.

Основне завдання статті – привернути увагу широкого кола фахівців до даної проблеми, де об'єктом дослідження повинен стати процес формування естетичних цінностей у підростаючого покоління і їхній вплив на поведінкову мотивацію в процесі соціалізації особистості.

Проблему формування естетики поведінки кпізь призму духовного виховання, соціалізації особистості розглядають у своїх роботах Г. П. Шевченко, Н. Є. Миропольська, П. В. Плотников, Ю. С. Коровкіна

Проблема поведінкової мотивації підлітків розглядається авторами з позицій естетичного, морального, правового поведіння.

У процесі попередньої роботи із зазначеної проблеми проводився ряд експериментів із застосуванням методу тестування.

Старшокласникам пропонувалося відповісти на ряд питань рівня повсякденних моделей поведінки. Тестування проводилося за дванадцятибальною системою оцінок, і для того щоб одержати позитивний результат, досить було правильно відповісти на половину запропонованих тестів.

Необхідно зазначити, що при апробації завдання серед десятикласників, що учаться і належать до різних соціальних груп, ніхто не виконав тести на оцінку більш ніж «6».

Завдання виконували двісті учнів різних шкіл. З них 71% узагалі не справилися із завданням і одержали оцінку «незадовільно». Третина десятикласників – 29% виконали завдання з оцінками від «4» до «6». При цьому знання за зазначеною темою виявилися кращі в жіночій половині опитаних. Імовірно можна зробити висновок про те, що правильні відповіді були дані скоріше на основі інтуїції, а не твердих знань, звідси низькі показники позитивних оцінок. Варто сказати про те, що опитування мало з'ясувати один момент – знають школярі деякі правила поведінки в суспільстві чи ні, мова не йшла про мотиваційні фактори, тому що це тема окремого дослідження. Висновок однозначний: не знають чи знають, але дуже приблизно.

Причини даної ситуації цілком з'ясовні. Світогляд підлітків, яким зараз 16-17 років формувався в умовах нестабільного соціального середовища, що визначалися перехідними процесами в розвитку суспільства, в умовах, коли моральні цінності мають вторинний характер, коли відбувається процес зміни соціальних орієнтирів, коли матеріальні блага виступають як життєва необхідність і на рівні свідомості і підсвідомості мотивують поведінку людини. Іншими словами, дана тема не сприймається опитаними як значуща і соціально необхідна.

Крім того, інші попередні дослідження в сфері моральних цінностей у сфері естетики поведінки протягом останніх восьми років показали дуже невтішні результати.

Дослідження здійснювалося автором у 1998 і в 2006 роках. Питання анкетування не мінялися, що дозволило визначити відносно стійкі

результати. Анкетування стосувалося норм поведінки в сфері мотивації правових відносин і проводилося серед десятикласників, що навчаються (разом опитано 280 юнаків).

Навіть поверховий аналіз результатів опитування показав дуже стійкі тенденції, наявні у свідомості учнівської молоді.

Короткі підсумки анкетування:

- практично 100% опитаних школярів упевнені в тому, що від покарання за правопорушення чи злочин можна ухилитися, використовуючи ті чи інші незаконні дії (зв'язки, підкуп), нікому з опитаних і в голову не прийшла думка про те, що відповідальність все таки може бути;
- готовність підлітків у тій чи іншій мірі зробити протиправний вчинок при реалізації власних матеріальних інтересів (70% опитаних готові на це);
- одна з головних причин здійснення вчинків, що порушують закон, – вживання алкоголю і наркотиків (думка самих опитаних).

Безумовно, що наведені дані можна аналізувати більш докладно, але це тема окремого дослідження.

Сьогодні можна багато говорити про акценти пов'язаних з питаннями загальнолюдських цінностей, що можуть бути тією самою базою для створення системи виховання, формування світогляду певної соціальної спрямованості. Однак дана тема, що піднімається на “щит” в останні десятиліття, викликає деяку недовіру і слабку сприйнятливості з боку молоді в існуючому соціально-економічному середовищі. Але якщо говорити про загальнолюдські цінності не абстрактно, а конкретизуючи дане поняття в конкретні, вузьконаправлені форми, стосовно до сьогоденних умов соціально-економічного життя суспільства, то цілком реально досягти певних результатів у процесі соціалізації особистості, використовуючи превентивні моделі виховання [3, с.366].

І, мабуть, основним фактором тут буде розробка і створення чіткої системи «інструментів» і технології донесення цих цінностей до свідомості молодої людини. При цьому таких інструментів, що будуть впливати прямо чи опосередковано на поведінковий тип особистості.

Цілком очевидно, що процес поведінкового виховання повинен носити комплексний характер, але комплексний – не завжди системний – це по-перше, по-друге, поняття “виховання” трохи відрізняється від поняття “соціалізація особистості” (тут ми будемо мати на увазі з'єднання

бажаних ідеалів з реальними життєвими обставинами,, у яких молода людина повинна вміти знаходити своє, необхідне суспільству, соціальне місце).

Процес естетичного виховання містить у собі формування в підлітків морально-правових норм, підкреслює життєві принципи особистості, готовність громадянина поважати і рахуватися з людьми, які його оточують, виховує почуття відповідальності за свої вчинки.

Найважливішим фактором поведінкової мотивації може служити система естетичного виховання як такого: «Знайшовши себе в мистецтві, а потім і в навколишньому, людина стає причетною до буття інших, до неоднорідної всеєдності» [4, с.24].

Саме виховання естетики поведінки являє собою сьогодні один із пріоритетних напрямків у системі духовного виховання особистості. При такій ситуації завдання навчального закладу – закласти базу, основи для формування адаптованої особистості, здатної правильно сприймати нові соціальні умови. Мова йде про такий процес соціалізації особистості, що буде сприяти формуванню світогляду, мислення, образу поведінки молодшої людини не тільки на сьогоднішній день, але й у ході подальшого життєвого досвіду.

В умовах триваючого соціального стратифіцирування суспільства, а це процес досить об'єктивний, коли руйнуються багато колишніх соціальних ідеалів і цінності, дуже складно виявити фундаментальні, базові основи, на яких можна будувати соціально-психологічну конструкцію особистості. При цьому мова йде про створення такого “фундаменту”, що “природним” чином вписується в існуюче соціальне середовище і не є чимось штучно нав'язаним, відірваним від реалій життя і тому відірваний свідомо тими, на кого спрямований виховний процес.

Естетика і духовність – це світоглядні поняття, що впливають на вчинки людини. У сучасних умовах необхідне створення таких форм, методів, напрямків, які здатні в нових соціальних умовах впливати на формування поведінкових цінностей особистості.

Одним з концептуальних напрямків у цій галузі може служити комплексна розробка і створення чіткої системи «інструментів» і технологій повідомлення цих цінностей до свідомості молодшої людини. При цьому таких інструментів, що будуть впливати прямо чи опосередковано на поведінковий тип особистості.

На первинному етапі в даному напрямку необхідна реалізація таких умов: активізація позакласної роботи, як обов'язкового напрямку роботи навчального закладу; розробка практичних матеріалів (збірники сценаріїв, методичні розробки) для організації виховної роботи в класі, школі і т.д.; активне і значне поширення досвіду роботи педагогів-новаторів; популяризація правил етикету, моральних норм (через систему наочно-агітаційних матеріалів); створення регіональних електронних інформаційних баз даних; системне проведення моніторингів на рівні регіонів.

Реалізація даних напрямків повинна здійснюватися на основі активних методів виховання, покликаних «змусити» підлітка брати участь у процесі формування комплексу знань і навичок в сфері мотивації естетики поведінки, через систему рольових ігор, ділових ситуацій, конкурсів і т.д.

І очевидно, що саме держава повинна взяти на себе організаційні і фінансові зобов'язання в рішенні даних проблем.

Світогляд – явище дуже стійке і, ймовірно, природнійше його формувати, ніж змінювати.

Література

1. “ Про концептуальні засади вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах предметів духовно-морального спрямування” Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 29. 06.2006. Протокол № 8/1-2
2. Калугина А.А. Духовные ценности современной семьи в контексте коррекции деликвентного поведения подростков. // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць. – Луганськ, 2006. – № 1 (14).- с. -124.
3. Коровкіна Ю.С. Превентивна діяльність як фактор попередження девіантної поведінки підлітків. //Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць.- Кривий Ріг. – 2006. - № 14. с. – 365 – 370.
4. Миропольська Н.Є. Естетичне виховання старшокласників: індивідуальний підхід.// Педагогіка і психологія. – 2005. - №3.- с. – 18 – 24.
5. Плотніков П.В. Промисловий регіон: формування культури та її вплив на духовність і соціальну активність молоді в процесі соціалізації. // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць. – Луганськ, 2006. - № 1 (14).- с. 191 –192.

Стаття посвячена аналізу ситуації в сфері естетики поведінки підлітків в сучасних умовах, визначенню деяких напрямків в системі

формирования социально значимой модели поведения.

Ключевые слова: эстетика поступка, система инструментов и технологии воспитания, социализация личности, поведенческие ценности личности.

The article is devoted to the analysis of situation in the field of aesthetics of behavior of teenagers in modern terms, to determination of some directions in the system of socially meaningful model of behavior forming.

Key words: aesthetics of act, system of instruments and technology of education, socialization of a personality, поведенческие values of personality.

Сізов В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачий кафедри соціальних дисциплін Дніпропетровського гуманітарного університету (м. Дніпропетровськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В. М. Алфімов

УДК 37.034

РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ И КУЛЬТУРНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В ПРАВСТВЕННОМ ВОСПИТАНИИ СТУДЕНТОВ УНИВЕРСИТЕТА

Е.Г. Степина

В статье рассматривается роль национальной и культурной идентичности в нравственном воспитании студентов университета в условиях глобализации, а также роль образования в нациокультурной идентификации молодежи. Исследуются причины маргинализации студенческой среды и роль глобализации в данном процессе.

Ключевые слова: идентичность, маргинальность, глобализация, толерантность.

Современные условия существования человеческой личности в постоянно изменяющемся мире все чаще характеризуются учеными как “тотальный кризис идентичности”. Следствием потери идентичности в психологическом, социальном, этническом, духовно-нравственном, культурном аспектах является маргинализация сознания как отдельного человека, так и общества в целом. Это приводит к разрушению целостного сознания и устоявшейся системы ценностей на уровне